

»KARDINAL RATZINGER MOGAO BI BITI PAPA. DOBAR PAPA« SJEĆANJA I PREDOSJEĆANJA*

Ivan GOLUB

Malinova 24

10 000 Zagreb

ivan.golub@zg.t-com.hr

Ja sam Ivan. Jednom sam brojio u kalendaru koliko ima svetih Ivana. Čini mi se da sam ih nabrojio osamnaest. Ja nosim ime Ivana Krstitelja. Njega se naziva »Preteča Gospodinov« ali i »Glas vapijućeg u pustinji«. Ovo što ću danas reći nadam da će biti glas preteče uoči dolaska Visokoga gosta pape Benedikta XVI., Kristova namjesnika na zemlji.

U predvečerje 19. travnja 2005. godine napeto smo – neki na Trgu sv. Petra u Rimu neki pred televizorom diljem svijeta – čekali da se pojavi kardinal na lođi bazilike sv. Petra i objavi izbor novoga pape, koji je najavio bijeli dim najslavnije Kapele u svijetu – Sikstinske kapele. Napokon: »*Annuntio vobis gaudium magnum*. (stanka) *Habemus papam*, (pljesak) *Reverendissimum ac eminentissimum dominum* (stanka, muk, napeto iščekivanje, sad će reći ime izabranoga kardinala, ali još ne), *Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalem Josephum* (no što brže ne izgovori već prezime izabranika) *Ratzinger*.« Urnebesni pljesak. I tek potom završi kardinal proglas radosne vijesti riječima, da si je izabrani papa uzeo ime Benedikt XVI. Pomislih da je to ime uzeo zbog svetoga Benedikta, oca evropske kulture i njegovog pravila Moli i radi – *Ora et labora*, i radi vremena kad se Europa ujedinjuje, a i zbog Benedikta XV. koji, kad je govor o papama XX. stoljeća, kao da je zapostavljen; možda ga novi Papa proglasi blaženim.

Kako je lijepo u ovoj poplavi elektroničkih informiranja da su, bar ovdje, sačuvani prirodni znaci, stoljetni oblici priopćavanja, dimom i izravnom

---

* Predavanje koje je profesor emeritus Ivan Golub održao 3. lipnja 2011. godine u knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

živom riječi. A u vrijeme najezde Turaka paljenjem vatre s brijega na brijeg bi se u Hrvatskoj javljalo o navali Turaka.

Kad je dakle iz konklava 19. travnja 2005. godine izišao nasljednik na Petrovoj stolici pokojnog pape Ivana Pavla II. kao rimski biskup papa Benedikt XVI. susretnici bi me pitali poznajem li ga. »Poznajemo se«, odgovarao bih. I prema raspoloživom vremenu a i prema raspoloženju rekao bih poneko sjećanje na nj. Ono što sam pojedincima rekao, da se biblijski izrazim, na uho, govorim sada s krova ovoga zborišta. A golubi se drže krova.

Snebilo sam se kad sam dobio od Državnog tajništva Svete Stolice veliku bijelu kuvertu. Već sam se prepaio da ću morati smišljati (biskupski) grb. Kad sam je otvorio, u njoj velik list s grbom Ivana Pavla II. na vrhu s križem, slovom M (Marija) i geslom *Totus tuus*, potom moje ime i dva retka na sredini: »Sveti Otac Ivan Pavao II. imenovao Vas je članom Međunarodne teološke komisije na pet godina 1992. – 1997...« Ispod krupnim slovima vlastoručni potpis državnog tajnika: Angelo Cardinale Sodano. Odložio sam povelju. Papa me imenovao za jednog od tridesetorice teologa iz cijeloga svijeta.

Poslije će mi prof. dr. Ivan Fuček, prvi redovni profesor Hrvat na Papin-skom sveučilištu Gregoriana nakon Ruđera Boškovića, čiju 300. godišnjicu rođenja slavimo, koji je bio prije mene član Međunarodne teološke komisije, reći, kako mu je tajnik te Komisije bio kazao da sljedeći član neće više biti iz Hrvatske jer postoje velike zemlje koje još nisu imale teologa u Međunarodnoj teološkoj komisiji, kao Argentina. A ipak, opet član iz Hrvatske. Ostaje tajnom kako je došlo do mogega imenovanja. Vatikanski dnevnik *L'Osservatore Romano* 1. listopada 1992. godine objavio je na prvoj stranici imenovanja novih članova Međunarodne teološke komisije. To je pročitao moj drug i prijatelj sa studija u Rimu, nadbiskup riječki dr. Anton Tamarut. Njega sam bio došao pozdraviti u Zagrebačku katedralu gdje su hrvatski biskupi služili misu prilikom zasjedanja Hrvatske biskupske konferencije. I on im je govorio, nisu li pročitali vijest u *L'Osservatore Romano* da sam imenovan članom Međunarodne teološke komisije, i neka mi čestitaju. Iz toga sam zaključio da prijedlog za moje imenovanje zacijelo nije došao od njih. Mogao je doći od samoga kard. Ratzingera, u razgovoru/dogovoru s papom Ivanom Pavlom II.

Ivan Pavao II. imenovao me je dakle 1992. godine članom Međunarodne teološke komisije u Vatikanu. Komisiju tvore tridesetorica teologa iz cijeloga svijeta imenovana od samoga pape. Da se našalim, ne tri mudraca, nego trideset mudraca. Komisija je nastala nakon Drugoga vatikanskog koncila kao neka usporednica sa Sinodom biskupa. Sinoda biskupa je naime po završetku Koncila predstavljala tijelo koje *mutatis mutandis* nastavlja u malom ono što je

Koncil bio u velikom. Biskupi koji su se 1967. godine okupili na prvom zasjedanju Sinode biskupa izrazili su želju da se osnuje Međunarodna teološka komisija. Papa Pavao VI. tu je želju uvažio i 1969. godine osnovao Međunarodnu teološku komisiju. Doista, kako je Koncil uz biskupe, koncilske oce, imao i njihove suradnike, izvan koncilske dvorane, teologe, priličilo je da se i taj oblik rada nastavi pa je uz Biskupsku sinodu s pravom osnovana i Međunarodna teološka komisija. Zadatak joj je pratiti suvremena i još više naslućivati buduća svjetska gibanja i pripremiti s tim u vezi dokumente, kako Crkva ne bi bila zatečena novim zbivanjima, odnosno pregažena od strane novih vremena.

Kongregacija za nauk vjere (nekoć Sveti oficij) bavi se poglavito čuvanjem poklada vjere, koji je Crkvi namrla starina, Predaja, i koji u sadašnjosti treba čuvati ali i prericati govorom za ovo vrijeme. Na čelu Kongregacije za nauk vjere je prefekt. A na čelu Međunarodne teološke komisije je predsjednik. No to je ista osoba. Prvi predsjednik Međunarodne teološke komisije bio je kardinal Franjo Šeper iz Zagreba. Kao poznavatelj hrvatske povijesti, gdje je postojala »personalna unija« Hrvatske i Ugarske, pa Hrvatske i Austrije, tako da je ugarski kralj bio i hrvatski kralj, odnosno austrijski car da je bio i hrvatski kralj, kardinal Šeper je povezanost Kongregacije za nauk vjere i Međunarodne teološke komisije nazvao »personalnom unijom«. Ista je osoba prefekt Kongregacije i predsjednik Komisije. Tko je naslijedio kardinala Šepera? Kardinala Franju Šepera je na obje dužnosti neposredno naslijedio kardinal Joseph Ratzinger.

S papinim imenovanjem za člana Međunarodne teološke komisije na pet godina dobio sam i čestitku predsjednika Komisije kardinala Josepha Ratzingera. Osobno smo se sreli na prvom zasjedanju Komisije. Zasjedanja plenarna održavala su se svake godine kroz tjedan dana, a pojedinačnih potkomisija preko godine po potrebi. Plenarnim je zasjedanjima vazda predsjedao predsjednik kardinal Joseph Ratzinger.

Prvo zasjedanje novog saziva, odnosno sastava Međunarodne teološke komisije počelo je 30. studenoga 1992. godine. Na prvom zasjedanju smo se svaki predstavili, odakle dolazimo i što smo (znanstveno) načinili. Dolazili smo iz svih rasa i sa svih kontinenata po jedan ili po dva člana; Austrija (1), Engleska (1), Benin (1), Nizozemska (1), Francuska (2), Italija (2), Libanon (1), Brazil (1), Belgija (1), Njemačka (2), Švicarska (2), Švedska (1), Indija (1), Kanada (1), Irska (1), Australija (1), Portugal (1), Gana (1), Španjolska (1), Peru (1), Japan (1), Mađarska (1), Hrvatska (1), Sjedinjene Američke Države (2), Poljska (2). Svakom članu Međunarodne teološke komisije darovao sam tijekom zasjedanja spomenicu *Homo imago et amicus Dei. Miscellanea in honorem Ioannis Golub, Pontificium Collegium Sancti Hieronymi, Romae, 1991.* godine.

Amerikanac laik prof. William May je kod predstavljanja »u rubrici« što je načinio duhovito rekao: »Sedmero djece«, a potom nabrojio svoja pisana djela. Iz Amerike bio je i isusovac Avery Dulles (kasnije kardinal). Njemu sam jednom prilikom rekao, kako sam davno čuo za njegova prezimenjaka, stanovitog Johna Forstera Dullesa, državnog tajnika predsjednika Sjedinjenih Američkih Država Dwighta Eisenhowera. Časak je šutio. Onda me, kako je bio visok odozgo, ali ne »s visoka« pogledao i rekao:

»Moj otac.«

»Ali, nije li on bio protestant, a vi ste katolik, svećenik i isusovac«, primijetih.

»Da, presbiterijanac«, razložio mi je, »diplomatski dodiri s katolicima vjernicima kakav je bio njemački kancelar Konrad Adenauer približili su mojemu ocu katoličanstvo. I moga je oca približilo katoličanstvu ne to što sam ja postao katolikom, nego zvanična politička suradnja s kancelarom Njemačke Konradom Adenauerom. Bio je zadivljen kako je taj veliki državnik u isti čas i u svemu i veliki kršćanin, katolik, vjernik na djelu.« On je u Adenaueru vidio državnika koji je potpuno čestit, visoko etičan, koji se je vodio svojim vjerskim uvjerenjima, katoličkim načelima i u politici. Na Johna Forstera Dullesa djelovala je osoba državnika Adenauera koja je u sebi utjelovljivala političara i vjernika, koja je očitovala da se može biti dobar političar i dobar vjernik.

Neka spomenem, sad kad se Hrvatska nalazi na vratima Europske unije, da su u Rimu bili potpisani »Rimski ugovori« na kojima je izgrađena suvremena Europska unija, 25. ožujka 1957. na svekovinu Blagovijesti. (te 1957. godine sam bio zaređen za svećenika.) Kad se je 2007. spominjala 50. godišnjica »Rimskih ugovora« i u Zagrebu u Koncertnoj dvorani Lisinski jedan od govornika je rekao – bio sam prisutan: »Potrebnu inspiraciju, poticaj i snagu Europa je crpila iz snova i vizije otaca europskog jedinstva: Roberta Schumana, Jeana Moneta, Konrada Adenauera, Alcidea de Gasperia.« Preteče i oci Europske unije. Listom kršćani. Nije li Schuman proglašen ili treba biti proglašen blaženim? Ne vodi li se postupak za slugu Božjega de Gasperija? U Rimu 25. ožujka 2007. godine se povodom 50. godišnjice potpisivanja »Rimskih ugovora« oko pape Benedikta XVI. skupilo sa svih strana svijeta 400 biskupa, koji su potpisali izjavu o Evropi, o kršćanskim korijenima Evrope; papa, inače pitomi Benedikt XVI., podigao je oštar glas današnjoj Evropi koja ne spominje Boga u svojem Ustavu, niti u prigodnim izjavama spominje svoje kršćanske korijene. I ta se izjava u Rimu okupljenih biskupa čitala u Berlinu gdje se također 25. ožujka 2007. godine slavio 50. rođendan Europske unije. Ni u tadanjoj prigodnoj Berlinskoj deklaraciji šefova država Europske unije nema spomena Boga ni

kršćanstva, no tadanja predsjedateljica Europske unije kancelarka Njemačke Merkel u popratnoj riječi je izjavila da se zauzima za unošenje spomena kršćanskih korijena i društvene solidarnosti u Ustav Europe i u Berlinsku izjavu. Glas vapijućeg u pustinji – *Vox clamantis in deserto?* Prisjećanja (ili tuđicom rečeno asocijacije) su me odvele u Rim i u Berlin. Ne bez razloga. Ima to veze s kard. Ratzingerom/Benediktom XVI., i njegovim pohodom Hrvatskoj koja stoji upravo na pragu Europske unije. I kuca na vratima.

U Međunarodnoj teološkoj komisiji bila su tada tri Slavena, dva Poljaka, prof. Nagy i prof. Szostek i jedan Hrvat, ja. Znači 10% članova Međunarodne teološke komisije bili su Slaveni, iz dva papi Ivanu Pavli II. najbliža naroda, Poljske i Hrvatske. Kod predstavljanja članova Međunarodne teološke komisije – a bilo je to 1992. godine – rekoh, upotrijebivši riječi iz Knjige Otkrivenja, Apokalipse, da dolazim »iz velike nevolje – *tribulatione magna*«. I ocrtah kratko rat koji se sručio na Hrvatsku. Poslije će me kardinal Ratzinger posebno pitati o događanjima u Hrvatskoj, i to ne jedanput. A drugovi – da ne rabim tuđicu kolege – iz Komisije bi me kod objeda, za šetnje po obližnjoj Piazza Navona pitali o Hrvatskoj. Bio sam u prilici uglednim intelektualcima sa svih kontinenta govoriti istinu o svojoj domovini. Kardinal Ratzinger i članovi Komisije su me svih ratnih godina pitali o stanju u mojoj ratom zahvaćenoj domovini. Ponekomu sam vidio i suzu u očima. Osobito su suosjećali s nama dva Poljaka, članovi Međunarodne teološke komisije, prof. Stanislav Nagy i prof. Andrija Szostek. Prof. Nagy je drug profesora Karola Wojtyle, Ivana Pavla II. Skupa su predavali i skijali. Lijepo je što ga je pri kraju svojega pontifikata Ivan Pavao II. kao druga i prijatelja davnih dana imenovao kardinalom. Prof. Szostek, bio je asistent profesora kardinala Wojtyle, koji je u konklavama na kojima će biti izabran za papu pisao svoje izvješće o njegovoj doktorskoj disertaciji. Od njih sam puno čuo i mnogo naučio o Ivanu Pavlu II. Podtajnik Međunarodne teološke komisije, Talijan, Damiano, zaboravih mu prezime, pričao mi je kako su, kad o blagdanu sv. Lovre (10. kolovoza) »padaju« zvezde razni izricali razne svoje vruće želje, koje da će se ispuniti; njegov otac (zastupnik u talijanskom parlamentu) izrekao je želju da prestane rat u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i da nastupi mir. Dirljivo. Sjetih se prezimena podtajnikovoga: Marzotto i imena njegova oca: Antonio.

Kao prvo, Međunarodna teološka komisija trebala je izraditi osnovu rada za pet godina, koliko traje mandat njezina sadašnjega saziva, odnosno sastava. Teološka komisija traži nove putove oslušujući svoje vrijeme i naslućujući buduće vrijeme. Ona izučava i po mogućnosti rješava teološka pitanja današnjice i sutrašnjice koja joj predlaže ili sam Papa ili Sinoda biskupa ili

Kongregacija za nauk vjere ili si ih ona sama zadaje. Na samom smo početku rada raspravljali koja su to goruća pitanja trenutka i koja će se pitanja u skoroj budućnosti postaviti, odnosno pojaviti. Nakon skupne rasprave svaki je član Teološke komisije trebao bez potpisa na dobivenom praznom listiću napisati koje tri stvari predlaže za petogodišnji rad Teološke komisije. Nakon »zbrajanja« proizašlo je da članovi Međunarodne teološke komisije saziva/sastava za 1992. – 1997. kao prvo važno sadašnje i goruće buduće pitanje o kojemu treba Komisija izraditi dokument smatra odnos kršćanstva i religija, a zatim pitanje o Bogu i najzad pitanje o Crkvi.

Predsjednik Teološke komisije kard. Joseph Ratzinger povukavši se s užim krugom na vijećanje razvrstao je članove Teološke komisije u tri potkomisije, od kojih svaka sprema jedan od tri predložena, zapravo izglasana dokumenta. Bio sam znatiželjan kamo će mene staviti. Mene je predsjednik kard. Ratzinger imenovao članom potkomisije »Kršćanstvo i religije«. Imenovao je također i voditelja potkomisije. Voditelj potkomisije, čiji sam član, bio je Luis Ladaria, profesor Papinskoga sveučilišta Gregoriana, Španjolac. Jezik na koji će se uobličavati dokument bio bi engleski. Prof. Ladaria mi je rekao da umije engleski ali nije to njegov jezik. Naravno on kao Španjolac ne može tražiti da mjesto engleskoga radni jezik dokumenta bude španjolski. Na plenarynom zasjedanju sam predložio da jezik na kojemu će se uobličiti dokument *Kršćanstvo i religije* bude španjolski. Prof. Ladaria bio mi je prezahvalan. Njega će kard. Ratzinger kao papa Benedikt XVI. imenovati biskupom i tajnikom Kongregacije za nauk vjere.

Prof. Luis Ladaria sazvao je sjednicu potkomisije gdje smo sastavili nacrt dokumenta o kršćanstvu i religijama i podijelili posao. Kod podjele posla razgovaralo se, dogovaralo se a neke se i nagovaralo da se posvete određenom sloju. U dokumentu svakako treba jedan sloj posvetiti Duhu Svetomu. Ja sam digao ruku i javio se kao »dobrovoljac«. Neviđeno da se netko sam javi. Kroza smijeh obrazložih:

»Zovem se Golub. A u znaku goluba se bio javio Duh Sveti. Prema tomu, tko će o Duhu Svetomu, ako ne Golub.«

U dio mi je pala »Univerzalnost Duha Svetoga«. Potkomisije su se sastajale tijekom godine. Na njima su se podastirala teološka istraživanja o predmetu, izrađena pomno i strogo znanstveno, *lege artis*. Njih se je potkomisiji podastiralo, o njima se u potkomisiji raspravljalo, njih se preinačivalo, dopunjavalo. Onda bi se s njima izašlo u sažetijem obliku pred plenum svih članove Međunarodne teološke komisije. Tu se opet raspravljalo. Javljali su se naravno i članovi Teološke komisije koji nisu bili članovi potkomisije. Članovi potkomisije su odgo-

varali na njihove upite. Bilo je prihvaćanja, otklanjanja, dopunjavanja. Svaki je iz svoje posebne teološke spremne sudjelovao u raspravi. Na kraju jednog radnog dana ili u predahu prišao mi je prof. Avery Dulles s listićem u ruci. Na njemu je napisao ispravak, čini mi se jednog biblijskog navoda. Nekako u to isto vrijeme je Anton Tamarut na Papinskom Sveučilištu Gregoriana u Rimu branio doktorsku disertaciju »O slici Božjoj kao teološkom mjestu, o milosti kao blizini Boga u djelima Ivana Goluba – *Bild Gottes als locus theologicus der Gnadenlehre. Die Gnade als Nähe Gottes in den Werken von Ivan Golub* (Roma, 1994, Rijeka, 1994.), izrađenu pod vodstvom Johna J. O'Donnella, čijim je profesorom, čini mi se i mentorom doktorske disertacije, bio upravo prof. Avery Dulles. Božje igre. *Deus ludens*. A kad je bl. Ivan Pavao II. 21. veljače 2001. godine Averya Dullesa postavio za kardinala, radosno sam mu čestitao. Kad se Avery Dulles kao agnostik, sretao s vjerskim sumnjama, kad je bio viši časnik u američkoj vojsci, kad je spoznao, iskusio da ima Boga, kad se obratio, kad je postao katolik i ugledan teolog, Bog je jedini vidio i dan kad je Dulles postao kardinal. Koliko se sjećam Avery Dulles mi je poslao iz Amerike jednu svoju teološku knjigu s posvetom.

Na jednu sjednicu baš u vezi s pitanjem »Kršćanstvo i religije« pozvao je predsjednik Teološke komisije kard. Ratzinger tajnika Papinske biblijske komisije, profesora Alberta Vanhoyea, mojega nekoć profesora na Papinskom biblijskom institutu, koji nam je znalački tumačio Poslanicu Hebrejima, pola retka cio semestar. Kardinal Ratzinger, kao predsjednik (i) Papinske biblijske komisije zatražio je od njenih članova pisane radove o pitanju kršćanstva i religija u Svetom pismu. Time je pokazao koliko drži do postavke Drugoga vatikanskog koncila da je Sveto pismo duša teologije. U raspravi u Međunarodnoj teološkoj komisiji dotičući izlaganje prof. Vanhoyea spomenuh da sam njegov učenik. Čestitajući mu osobno 24. ožujka 2006. godine na dan kad ga je kard. Ratzinger/papa Benedikt XVI. postavio kardinalom nazvavši ga »velikim egzegetom«, rekoh kroz osmjeh »*Epistola ad Hebraeos*«.

Jednom sam upitao prevoditeljice simultanog prevođenja koje su čamile u kabinama, kako im se čini naš rad u Međunarodnoj teološkoj komisiji. Rekoše da su oduševljene. Tu se zastupaju i različita mišljenja, daju se primjedbe, dopune, ispravci a nitko se ne vrijeđa, nitko ne podiže glasa, svatko zahvaljuje za dopunu, ispravak, upozorenje, priznanje. Doista, i sâm sam utvrdio u pet godina rada u Međunarodnoj teološkoj komisiji, kako svi govore biranim, otmjenim jezikom. Svima i svakomu pojedinomu stalo je samo do jednoga – da se načini što bolji, najbolji dokument. Svi zahvati imaju samo tu svrhu. Nikakvih osobnih pobuda nema posrijedi. Toga se sjetim kad, rijetko ali ponekad, poslušam na čas rasprave u Hrvatskom saboru.

Prije uobličenja samoga dokumenta izrađuje se *Instrumentum laboris* koji dobije svaki član Teološke komisije u svoju domovinu da ga prouči i na plenarnoj sjednici se o njemu očituje. Nakon rasprave glasuje se na listićima, točka po točka, poglavlje po poglavlje i na kraju se glasuje o cijelom dokumentu. Tajno je dakle iskazivanje opredjeljenja »za – pro«, »za uz preinaku – *pro iuxta modum*«, »protiv – *contra*.« To pomalo podsjeća na običaj židovskoga Sinedrija, gdje se je kod očitovanja mišljenja o predmetu rasprave i glasovanja koje je bilo javno, počimalo s najmlađim članom Sinedrija i išlo se prema dobi do najstarijega kao posljednjega, kako se mlađi ne bi u očitovanju svojeg mišljenja povodili za starijima niti glasovali pod pritiskom starijih, niti se osjećali na neki način ucijenjenima. Na kraju se obznani ishod glasovanja. No time dokument nije služben. Mora ga proučiti sam, na samu, predsjednik Teološke komisije, kard. Ratzinger i odobriti ga. Potom ga odobri papa. Zatim se prevodi na razne jezike.

Za prvog i svakoga zasjedanja Međunarodne teološke komisije papa Ivan Pavao II. služio je s članovima Teološke komisije svetu misu u svojoj kućnoj kapeli. Potom se kratko susreo s svakim članom Komisije i izmijenio nekoliko riječi. Kod prvoga zasjedanja novog petogodišnjega saziva/sastava Međunarodne teološke komisije – bilo je to 3. prosinca 1992. godine – kard. Ratzinger je išao s papom Ivanom Pavlom II. od jednoga do drugoga člana Komisije – a bili smo kao vojnici poredani u crti – i svakoga predstavio papi imenom i prezimenom i zemljom iz koje dolazi. Nije nosio u ruci popis i s njega čitao ime i zemlju dotičnika. Svakoga je znao imenom. Kako i ne bi kad je na zasjedanjima svakoga pomno slušao. Kad je došao do mene, rekao je papi;

»Profesor Ivan Golub iz Hrvatske.«

Na to je papa Ivan Pavao II. uprijeviši pogled u mene, meni na hrvatskom rekao:

»Dobro došli!«

Iznenađen i obradovan s hrvatski mi izražene dobrodošlice smjesta sam isto hrvatski uzvratio:

»Dođite u Hrvatsku!«

Obišavši tako »smotru« teologa Ivan Pavao II. stade ispred nas i upita nas, hoćemo li prisustvovati proglašenju *Katekizma Katoličke crkve* sljedećeg tjedna. Taj tjedan je nazvao tjednom Katoličkoga katekizma. Kardinal Joseph Ratzinger, predsjednik Međunarodne teološke komisije i voditelj rada oko izrade *Katekizma Katoličke crkve*, odgovorio je papi da će prisustvovati neki članovi.

Među nekoliko članova Međunarodne teološke komisije koji su bili na svečanosti proglašenja *Katekizma Katoličke crkve* bio je i član Međunarodne

teološke komisije iz Hrvatske. Biskup Christoph Schönborn, član Međunarodne teološke komisije, tajnik izdanja Katekizma Katoličke crkve, kojemu sam u svojoj jednostavnosti izrazio želju da prisustvujem svečanom činu, predao mi je pozivnicu da pribivam svečanosti u Sala Reggia u Vatikanu i na misi zahvalnici u bazilici Santa Maria Maggiore.

Dana 7. prosinca 1992. godine na spomendan sv. Ambrozija, naučitelja Crkve i učitelja sv. Augustina, u Kraljevskoj dvorani Apostolskog dvora, pred zborom kardinala, predstavnika biskupskih konferencija, pred diplomatskim korom i izabranim uzvanicima – svih ravno četiri stotine – papa Ivan Pavao II. je točno u podne proglasio Katekizam Katoličke crkve. Samo proglašenje nazvao je »jednim od najvećih događaja u novijoj povijesti Crkve« i zahvalio Bogu »što mu je podario da skupa s nama, doživi taj događaj neusporediva bogatstva i značenja.« Potresnim glasom Katekizam Katoličke crkve je nazvao darom Crkve ukorijenjenim u prošlosti, podanim sadašnjosti, okrenutim budućnosti, naslovljenim svima koji traže Boga.

Biskupska sinoda 1985. godine povodom 20. godišnjice zaključenja Drugoga vatikanskog koncila predložila je da se načini Katekizam Katoličke crkve. Sljedeće 1986. godine papa je povjerio povjerenstvu dvanaestorice kardinala i biskupa, pod predsjedanjem kard. Josepha Ratzingera da pripravi nacrt Katekizma koji su tražili sinodalni oci. Povjerenstvo je pratilo rad stvorenog uredništva biskupa i stručnjaka. O nacrtu Katekizma su se očitovali svi katolički biskupi, biskupske konferencije, biskupska Sinoda kao i teološka i katehetska učilišta. »S pravom možemo reći da je ovaj Katekizam plod suradnje cijelog episkopata Katoličke crkve... Stjecaj tolikih glasova doista izražava ono što možemo nazvati 'simfonijom' vjere. Tako izrada ovoga katekizma odražava kolegijalnu narav episkopata: svjedoči o katoličanstvu Crkve«, riječi su rimskoga biskupa pape Ivana Pavla II. napisane u Apostolskoj konstituciji *Fidei depositum* za objavljivanje Katekizma Katoličke crkve prema Drugom vatikanskom saboru.

Slušajući govore i gledajući prisutni Zbor kardinala, predstavnike Biskupskih konferencija osjetio sam bilo Biskupskog kolegija. Katekizam Katoličke crkve je Katekizam Drugoga vatikanskog koncila i po tome što je i u postanku *in fieri* i u opstanku *in facto esse* tvorba biskupskog kolegija na čelu s rimskim biskupom papom, što je posebna stečevina Drugoga vatikanskoga koncila. Kako se ne prisjetiti Marka Antuna de Dominisa, nadbiskupa splitskoga, primasa Hrvatske i Dalmacije koji u biskupskom kolegijalitetu vidi ključ jedinstva Crkava, uistinu preteče Drugoga vatikanskog koncila.

Kardinal Ratzinger je kod čina proglašenja Katekizma Katoličke crkve cvao. Osjetio se ushit prisutnih. Kipovi što tvore vijenac što veže svod i zidove

dvorane koja se ne zove uzalud Kraljevskom kao da su ispružili još više glave i isturili koljena da vide događaj kakva nije bilo od 1566. godine kad je proglašen Katekizam Tridentskoga koncila. Vrhovni je Svećenik, rimski biskup, papa Ivan Pavo II. u ushitu – davno ga ne vidjeh tako radosna – prošao raskriljenih ruku, kao na krilima, Kraljevskom dvoranom.

Kao posljednji, *semplice prete*, u zadnjem redu, dakle kao 400. sudionik svečanosti našao sam se tik do zbora Capella Sistina. Njime je ravnao maestro Domenico Bartolucci. Bio sam u prilici izraziti udivljenje njegovom zboru i njegovoj ravnateljskoj palici. Nikad do sad nisam imao prigodu njima nešto reći nego ih samo ushitno, vazda ushitno čuti. Ne sjećam se što mi je maestro rekao i da li mi je što rekao. Silno ću se obradovati kad je kard. Ratzinger kao papa Benedikt XVI., sam ljubitelj i izvoditelj glazbe, već oronuloga maestra Domenica Bartoluccia, lani 20. studenog 2010. godine postavio za kardinala. Veliki učitelj – maestro, o čijoj je ravnateljskoj palici visila raspjevana »dječurlija«, razigrana »mladež« i zrela muževnost, tom palicom će si otvoriti vrata raja.

Dan potom, 8. prosinca 1992. godine na svetkovinu Bezgrješnoga začeca Marijina, slušao sam i gledao Ivana Pavla II., papu slavenske krvi, u bazilici Svete Marije Velike (Santa Maria Maggiore) – u kojoj su ono pred više od jedno tisućljeće na oltar bili položili bogoslužne knjige na slavenskom jeziku slavenski apostoli Ćiril i Metod – kako Katekizam Katoličke crkve i sve okupljene uspoređuje s čudesnim suzvučjem-simfonijom i Katekizam naziva koncilskim katekizmom.

Gledajući, osjećajući ushit pape Ivana Pavla II. sada u bazilici Svete Marije Velike u misi zahvalnici za ostvaren Katekizam Katoličke crkve i dan prije u Kraljevskoj dvorani u Apostolskoj palači u činu proglašenja Katekizma Katoličke crkve, osjetio sam, kako papa upisuje Katekizam krupnim slovima u svoje poslanje, u svoj život. Ivan XXIII. je otvorio, Pavao VI. zaključio Drugi vatikanski koncil, a Ivan Pavo II. podario je Crkvi i svijetu koncilski katekizam. I time se je uvrstio u koncilске pape.

I ja sam imao razloga zapjevati *Te Deum laudamus* – Tebe Boga hvalimo, jer mi je kao učeniku teologije bilo dano onog 11. listopada 1961. godine prisustvovati otvorenju Drugoga vatikanskoga koncila i prvoj sjednici Koncila, i jer mi je kao teologu Međunarodne teološke komisije dano prisustvovati činu proglašenje koncilskoga Katekizma Katoličke crkve potpisanim rukom pape Ivana Pavla II., koji nosi u svom imenu dvojicu koncilskih papa, s nadnevkom »Dano 11. listopada 1992., na tridesetu obljetnicu otvorenja Drugog vatikanskog općeg koncila, četrnaeste godine mojeg pontifikata«.

Kard. Ratzinger, samo on i Bog znade, koji je njegov udio u stvaranju Katekizma Katoličke crkve. Kad se otvore arhivi i izuči šest godina rada oko Katekizma Katoličke crkve znat će i drugi udio kard. Ratzingera, budućega pape Benedikt XVI. Slutim da je kard. Joseph Ratzinger bio duša Katekizma Katoličke crkve.

Nego da se vratim radu Međunarodne teološke komisije. Ozračje je bilo vedro, posao spokojan, ugođaj prijateljski. To se je, u prvom redu, dugovalo glavi Međunarodne teološke komisije, predsjedniku kard. Ratzingeru. Da je on bio napet, da se je on uzrujavao, da je on podizao glas, to bi se prenosilo na sam i sav skup.

Kad je moj »susjed« prof. Giuseppe Colombo stao nešto pisati, znao sam da će se u zgodan čas javiti za riječ. A pisao je kao Kinezi potezićima, a ne povezanim crtama. Javio se je za riječ. Kazivao je glavnu rečenicu, i između nje i susljedne zavisne rečenice ubacio onako kao usput četiri riječi »(dominikanac) Toma Akvinski, prijelazni teolog«, i nastavio zavisnu rečenicu. Došapnuo sam mu:

»Nikad nećeš biti biskup.«

A on mi jednako kratko odšapnuo:

»To je za me prednost.«

U Teološkoj naime komisiji sjedi nekoliko dominikanaca – na dlaku točno toliko isto i isusovaca. Tajnik Međunarodne teološke komisije ujedno i papin teolog *Magister Sacri palatii* je dominikanac George Cottier. I on se u danom trenutku doista javio s primjedbom kako se može za (dominikanca) Tomu Akvinskoga reći da je »prijelazni teolog – *teologo della transizione*«. Giuseppe Colombo, prozvan, odazvao se i vedro odvratio:

»To kaže Henry de Lubac.«

Ovo je bilo kao sol na ranu. De Lubac je isusovac, koji je tada ili poslije postavljen za kardinala. A isusovci i dominikanci su vjekovni teološki suparnici. A kako se je u ovoj duhovitoj zgodici, da ne rečem maloj »zadjevici« Cottiera i Colomba oko Tome Akvinskoga, postavio predsjednik Teološke komisije kard. Ratzinger. Je li se svrstao uz svojega tajnika Teološke komisije Cottiera, je li ustao u obranu Anđeoskog naučitelja, Tome Akvinskoga? Pažljivo je slušao i šutio. Uvjerio sam se u pet godina rada u Međunarodnoj teološkoj komisije kako je njezin predsjednik kard. Ratzinger primjenjivao izreku: »Zlato je šutjeti.«

A podtajnik Teološke komisije Damiano Marzotto, uvijek čim je prof. Colombo uzeo riječ, odložio bi pero. Prekrižio ruke na prsima. Pomno slušao gledajući kao u ushitu prof. Colomba – a sjedio mu je u redu nekako nasu-

prot. Poslije mi je rekao, da je Colombo bio njegov profesor, da su ga slušali kao otkrivenje, zaneseni ljepotom njegova talijanskog jezika i skladom njegova sloga. Za par godina će prof. Colombo predstavljati moju knjigu pjesama *L'uomo di terra* (Milano, 1994.) na Sveučilištu Presvetoga Srca – Università del Sacro Cuore u Milanu, spomenuti se pri tome i rada u Međunarodnoj teološkoj komisiji. Slutim da bi ga, da nije umro, kard. Ratzinger /Benedikt XVI. postavio kardinalom, kao što je postavio kardinalom bibličara prof. Vanhoyea.

Kardinal Ratzinger bi dolazio rano na sjednice Komisije. Nosio svoju crnu, nabijenu i tešku torbu. Nije mu je nosio tajnik. Zasjedanje bi otvorio vazda govorom na latinskom, blistavom latinskom. A isto tako bi zasjedanje zaključio govorom na latinskom. Ti govori su se odlikovali poznavanjem crkvene Tradicije i trenutnih prilika u Crkvi i svijetu te otvorenim, ispovjednim i poniznim priznavanjem teškoća, daleko od svake slavodobitnosti. Kod jednog takvog govora šapnuh susjedu Giuseppeu Colombu, nenatkriljenom talijanskom teologu iz Milana – a sjedili smo u redu jedan do drugoga – dva goluba (*colombo* znači golub):

»Za ovaj govor bi u doba stare inkvizicije naš predsjednik kardinal Ratzinger i prefekt Kongregacije za nauk vjere, sjednice nekadanje inkvizicije, bio spaljen na lomači«.

U drugoj prilici sam u predahu prišao k predsjedničkom stolu – kardinal je bio pristupačan – i rekao kardinalu Ratzingeru, kako sam s radošću slušao njegov govor prožet mišlju sv. Augustina.

»Augustin je moj učitelj«, odgovorio mi je.

Ovim odgovorom dao mi je ključ za razumijevanje mnogočega u njegovoj teologiji. Sjetih se Jurja Križanića kojemu je sv. Augustin bio učitelj, pa si je, postavši redovnikom, uzeo njegovo ime. Kad budem kasnije slušao kard. Ratzingera kao papu Benedikta XVI. samo ću čekati kad će izričito ili uključno navesti sv. Augustina. Kad slušam govore pape Benedikta XVI. sjetim se njegovih govora kao kardinala Josepha Ratzingera na zasjedanjima Međunarodne teološke komisije. Isti leksik, isti stil – isti citirani Augustin. Njemu očito nitko ne piše govore. Naravno kad putuje u druge zemlje da mu drugi skupe građu, ali govor tvori on.

A za jednog govora niti sam što šapnuo susjedu Colombu niti, naravno, kazao predsjedniku Ratzingeru, već zapisao u bilježnicu: »Kardinal Ratzinger mogao bi biti jednom dobar papa.«

Rad Međunarodne teološke komisije je silno zanimljiv. Nadamo se da će se netko jednom pozabaviti istraživanjem doprinosa hrvatskih teologa Međunarodnoj teološkoj komisiji, čijim su članovima bili prof. dr. Janko Tomislav Šagi-Bunić

s Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, u isto vrijeme kad je članom bio prof. Joseph Ratzinger, prof. dr. Ivan Fuček, s Papinskog sveučilišta Gregoriana u Rimu, prof. dr. Ivan Golub s Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i s Papinskog orijentalnog instituta u Rimu te danas prof. dr. Tomislav Ivančić s Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Sačuvao sam sve svoje intervente – govore, sjedničke i usputne zapise. Svu dokumentaciju.

Kako već rekoh, kardinal je Ratzinger savjesno i revno dolazio na sjednice. Jednom smo bili uvjereni da ga ne će biti. Tajnik Komisije nam je naime obznanio da će sutradan kardinal Ratzinger primiti visoko odličje svoje domovine Njemačke u podne i da nas poziva na svečanost. Kad gle, evo, njega ujutro s crnom torbom, koju mu nitko ne nosi, na zasjedanje. U predahu će onda otići, pomislih. Kad, evo ga nakon pauze. Nakon ili prije svečanosti dodjele visokog, možda najvišeg njemačkog odličja, priđoh kardinalu Ratzingeru i izrazilih čuđenje kako je i danas, na ovaj svečan dan, bio na poslu.

»Važniji je rad«, odgovorio mi je svojim blagim osmjehom.

Ovu sam zgodicu najčešće pričao onima koji bi me zapitkivali o Papi. Ona naime osvjetljuje njegov lik. Čovjek od rada. On nije čovjek od parada, nego od rada. Parada nije važnija od rada. On ne prezire priznanja, no niti ne sjedi na lovorikama. Radi.

U samom radu Međunarodne teološke komisije predsjednik kardinal Ratzinger izbjegao je Scilu i Haribdu predsjednika. Scilu naime da se stalno upliće u raspravu i Haribdu da odsutno sjedi čekajući dok isteče mučno vrijeme sjednice. Kardinal Ratzinger bi pomno pratio izlaganje svakoga od nas. Naličio je đaku koji piše predavanja i pažljivo uči. Da, meni se činilo da kardinal Ratzinger uči. On je slušao tridesetoricu izabranih teologa, stručnjaka za različita područja. Vidjelo se da uživa u slušanju. Sam teolog, sam nekoć član Međunarodne teološke komisije, slušao je teologe. Ja sam, govoreći o čovjeku slici Božjoj i teologiji prijateljstva, jednim okom pogledao na nj. I vidio kako pomno bilježi. Tako je činio i kad su drugi govorili.

Rijetko je u vrijeme rasprave uzeo riječ. Kad je to učinio bilo je to, očito, temeljito promišljeno. Nije se zaletavao. Kad čujem ili čitam da se je kao Papa »zaletio« mislim si ili i kažem:

»Nije se zaletio. On je dobro promislio i u to uključio i mogućnost da će se reći da se je zaletio.«

Rekao bih da je jasan i odlučan. »Ljubazno u načinu, odlučno u stvari – *Swaviter in modo fortiter in re*. Govorio je kao teolog.

Za svakoga gotovo godišnjeg plenarnog zasjedanja pojavio bi se neki od članova Teološke komisije s biskupskom kapicom na glavi. Očito je kardinal

Ratzinger kod pape Ivana Pavla II. imao riječ da se teologa imenuje biskupom. Znao je zacijelo i tradiciju da su do 13. stoljeća, kako u svojem pregledu povijesti teologije piše Yves Congar (poslije kardinal), teolozi redovno bivali imenovani biskupima, a poslije radije pravnicima. Tko je htio, piše Congar, načiniti »karijeru« u Crkvi od 13. stoljeća dalje gledao je biti pravi pravnik.

Teolog biskup Christoph Schönborn, član Međunarodne teološke komisije, rođen u Češkoj, po rodu plemić, Graf von Schönborn, plemenit i po duši, nekoć student teologije i kod profesora Josepha Ratzingera, poslije profesor dogmatike, dolazio je na sjednice Teološke komisije nekad u dominikanskom bijelom habitu, nekad u »svećeničkom civilu«, nekad u crnoj sutani, nekad u reverendi s ljubičastim vrpcama i ljubičastim gumbima. »*Metamorphoses Schönbornianae*«, osmjehnuo se. Postat će 1991. godine pomoćnim biskupom, potom nadbiskupom u Beču. Ivan Pavao II. ga je postavio kardinalom 21. veljače 1998. godine.

Kardinal Ratzinger govorio je u raspravama talijanski, najvećma, ponekad francuski no nikad njemački. Jer se radi o njegovom materinskom jeziku i nije ga htio nikome nametati, pa ni tada kada se njegov osvrt ticao njemački govorećeg teologa. Međutim bilo mu je neskriveno drago ako bi ga u predahu čovjek naslovio na njemačkom. Ja sam to uvijek činio.

Kako je dolazio na sjednice bez kardinalskih znakova časti, u crnoj sutani, bio je kao svaki od nas. Tako kad bi neznanac stupio u dvoranu prije nego smo sjeli na svoja mjesta i morao pogoditi da je tu među nama jedan kardinal, mislim da ne bi od prve pogodio. A nikomu nije padalo na pamet da mu poljubi ruku. To me sjeća na bl. Ivana XXIII., papu. Kad je primio 30. lipnja 1962. godine moju mamu i mene, zaboravio sam mu poljubiti ruku. Jednostavno zato što je on bio jednostavan. Kardinala Ratzingera resila je jednostavnost.

Svake godine, za svakog plenarnog zasjedanja Međunarodne teološke komisije, sumisili smo s papom Ivanom Pavlom II. Tada bi nam se, kao teolozima, papa obratio homilijom u kojoj nas je naslovio »prijatelji« kao ono Učitelj učenike. Nečuveno. Potom nas je primio i sa svakim malo razgovarao.

Posebno je bilo za 25. godišnjicu utemeljenja Međunarodne teološke komisije. Papa nas je primio 3. prosinca 1994. godine o podnevu u Dvorani konzistorija. Kardinal Joseph Ratzinger, kao predsjednik Međunarodne teološke komisije, u svom je govoru u dva navrata spomenuo kardinala Franju Šepera, čovjeka koji je sa suradnicima stavio u hod osnovanu Međunarodnu teološku komisiju i bio njenim prvim predsjednikom. Papa pak Ivan Pavao II. je u svom govoru teologe nazvao prijateljima i doslovce izjavio da je »teološko istraživanje potrebno za naučiteljstvo Petrova nasljednika«. Ovaj iskaz me je iznenadio i obradovao. Njime je jasno i snažno određen odnos pape i teologa, crkvenog

učiteljstva i proučavatelja. Sjetih se kako bih svojim slušačima u Zagrebu na Katoličkom bogoslovnom fakultetu i studentima u Rimu na Papinskom orijentalnom institutu govorio: »Teolozi ne naučavaju, nego proučavaju.« Papa i biskupi u zajedništvu s papom naučavaju. Papa Ivan Pavao II. izjavljuje kako je proučavanje teologa potrebno za naučiteljstvo Petrova nasljednika pape. U tom je istom govoru Papa Ivan Pavao II. rekao rečenicu koju ne zaboravljam i od onda je u raznim prilikama, nadasve na predavanjima studentima, po sjećanju skraćeno ili doslovce prenosim: »Teolozi trebaju svojim suvremenicima predstaviti ljepotu otajstva spasenja i njegovu tajnu oslobođenja.« Zadaća teologije naprosto a teologije danas napose jest dakle pokazivati ljepotu i slobodu otajstva spasenja. Papa pjesnik je na prvo mjesto stavio ljepotu. U Međunarodnoj teološkoj komisiji slovio sam kao najbolji poznavatelj Ivana Pavla II., njegova djela. To su mi rekli sudionici. Doista pomno sam istraživao njegove enciklike/okružna pisma i druge spise.

Papa Ivan Pavao II. je nakon svečanih govora o 25. godišnjici Međunarodne teološke komisije sa svakim od nas malo razgovarao. Ja sam mu dosta glasno, za moj govor neuobičajeno glasno, na poljskom rekao:

»Sveti Oče, zahvaljujem što ste bili hodočasnik u Hrvatskoj.«

Na to je on uzvratilo isto na poljskom:

»Ja zahvaljujem vama.«

Dao sam mu onda u bijelu kožu uvezanu svoju knjigu pjesama *L'uomo di terra*, što ih je uredila i s hrvatskoga prevela na talijanski dr. Marina Lipovac-Gatti, profesorica hrvatskog jezika i hrvatske književnosti na Sveučilištu Presvetoga Srca u Milanu, a izdala je knjigu isto u Milanu 1994. godine nakladnička kuća Hefti. Knjiga je izašla za prigodu pastoralnog pohoda Ivana Pavla II. Hrvatskoj 11. rujna 1994. godine. Otvorih tiskanu posvetu i nadnevak:

»Zagreb 11. rujna 1994.«

Ivan Pavao II. tiho je čitao posvetu:

»Sveti Oče, Ivane Pavle,
prijatelju čovjeka slike Božje,
blagovjesniče mira,
primi ovu knjigu zahvale.«

(A završnu je riječ pročitao naglas idući kažiprstom po retku:)

»čovjeka stvorena od zemlje hrvatske.«

Nato reče:

»U Hrvatskoj sam govorio hrvatski.«

»Zato sam ja sad pokušao govoriti poljski«, rekoh s osmjehom.

»I nije išlo teško«, reče smijući se.

I zatim pokazujući prstom na Poljaka prof. Stanislava Nagya koji je u redu stajao iza mene, inače svojega druga iz profesorskih dana u Poljskoj, reče:

»A njemu će ići teško.«

Nasmijasmo se papa, prof. Nagy i ja. Svoju rečenicu zahvale na poljskom uobličio sam kod doručka s Poljakom prof. Szostekom i još mu je ponovio prije pristupa papi. Rekao mi je povjerljivo: »Govorite glasno.«

Nakon ove potresne i prisne audijencije, rekoh kardinalu Ratzingeru da mi je kao svećeniku zagrebačke Crkve bilo drago čuti ime kardinala Franje Šepera, mojeg nekoć rektora, kojemu sam bio daljnji nasljednik i svojega zareditelja. Kardinal Ratzinger je odgovorio da je razumljivo što je kard. Šeper spominjan.

Jednom nakon prvog dijela jutarnjega zasjedanja, izlazeći iz dvorane našli smo se sasvim slučajno na vratima kardinal Ratzinger i ja. I nastavili skupa u prostoriju za kavu. Pitao me kako je u Hrvatskoj, o nesmiljenom ratu, pokazivao suosjećanje, ne samo razumijevanje. Sasvim drugačije od onih koji danas peru poput Pilata ruke. Sinulo mi, i prosvjetljenje nisam otklonio. Spomenuh da se te 1995. godine napunja 90 godina od smrti biskupa Strossmayera i 90 godina od rođenja kard. Šepera. Natuknuo sam kako smo oblikovali jedan Odbor kojemu predsjedam i da li bi bio voljan svojim prilogom sudjelovati u zborniku o kard. Šeperu. Odgovorio je potvrdno. Nakon nekoliko riječi o Strossmayeru na Prvom vatikanskom koncilu i Šeperu na Drugom vatikanskom koncilu, spomenuh kardinalu Ratzingeru, kako u Njemačkoj izlaze prvi prijevodi Biblije sviju slavenskih naroda u nizu *Biblia Slavica*, i da surađujem na izdanju prve cjelovite hrvatske Biblije Bartola Kašića, koja je »zaglavila« u Svetom oficiju, pa ga molim da mi dopusti istraživanje o njenoj sudbini u Arhivu Kongregacije za nauk vjere, sljednici Svetog oficija, kojoj je on na čelu. Spomenuh mu, da mi je kard. Šeper bio dozvolio dostup u Arhiv Svetog oficija, nedostupan znanstvenoj javnosti, radi istraživanja o Jurju Križaniću, teologu pomirenja s kršćanskim Istokom. U to je tajnik Komisije George Cottier zapljeskao rukama da se zasjedanje nastavlja. No kardinal Ratzinger me nije ostavio bez odgovora. U hodu mi je kazao:

»Dobro. Kad dođete predavati u Rim, javite se pismom meni a dopisom Kongregaciji za nauk vjere u vezi s tim. U dopisu spomenite da vam je kard. Šeper bio dao dostup arhivu.«

I kad sam kao pozvani profesor Papinskog orijentalnog instituta u proljeće došao u Rim predavati, prvog sam valjda dana napisao na njemačkom pismo kardinalu Ratzingeru, prefektu Kongregacije za nauk vjere, i podsjetio ga na naš prošlojesenski razgovor i napisao dopis Kongregaciji za nauk vjere na talijanskom. Kako nisam dobio odmah odgovora, upitah mons. Velimira Čapeka,

mojeg nekoć prefekta na Bogosloviji u Zagrebu, tajnika kard. Šepera u Rimu, tada djelatnika u Kongregaciji za nauk vjere, što je s time. »Mora stvar ići na kardinalsku sjednicu«, odgovorio mi je. Znao sam da će biti potvrdno riješeno, jer mi je kard. Ratzinger to kod onog pijenja kave bio dao znati. I tako je bilo.

U istraživanju u arhivu Svetog oficija, novost, iznenađujuća novost, bilo je otkriće pisma zagrebačkog biskupa Franje Ergelskoga Svetom oficiju iz 1633. godine u vezi s objavljivanjem Kašićeve Biblije. Do sada su se stvarale razne pretpostavke o tome tko je zaustavio tiskanje Kašićeva prijevoda Novoga zavjeta, no nije se ni izdaleka slutilo da je to bio zagrebački biskup Franjo Ergelski. Odnosno, Urban VIII., koji je odredio da se na traženje zagrebačkog biskupa zaustavi posao oko tiskanja Kašićeve Biblije. Iz Zagreba je bila krenula inicijativa 1633. godine da se zaustavi tiskanje Kašićeve Biblije. U Zagrebu je 1978. godine pokrenuta inicijativa da se objavi Biblija Bartola Kašića. Prof. R. Olesch, utemeljitelj niza *Biblia Slavica* u kojemu se objavljuju prvi prijevodi slavenskih Biblija je 1978. u suradnji sa mnom zasnovao da se u nizu *Biblia Slavica* kao prvi cjelovit hrvatski prijevod Svetoga pisma izda Biblija Bartola Kašića. Zagrebački biskup Franjo Ergelski, prvi u nizu zagrebačkih biskupa s imenom Franjo, piše pismo Svetom oficiju da se zaustavi tiskanje Kašićeve Biblije, a po nalogu toga zagrebačkoga biskupa piše papi i njegov pomoćnik – *coadiutor* zagrebački, biskup Ivan Tomko Mrnavić, da se uopće ne tiska Kašićeva Biblija. Zagrebački biskup Franjo Ergelski zaustavio je svojim izravnim pismom i pismom pisanim po njegovom nalogu prije više od 350 godina tiskanje Kašićeva prijevoda Svetoga pisma na hrvatski. Možda neposredno ili posredno, i posve obustavio. Peti pak u nizu zagrebačkih biskupa i nadbiskupa imenom Franjo, naime Franjo kardinal Kuharić napisao je popratno slovo Kašićevoj Bibliji koja je izašla u Paderbornu skupa s popratnim sveskom Komentara u 1999. godini i u jubilejskoj svetoj 2000. godini u nizu *Biblia Slavica*. Zagrebački upravo pak teolozi (Petar Bašić, Ivan Golub) dali su presudni doprinos objavljivanju Kašićeve Biblije. Igre Božje Providnosti. Ili ispravci povijesnih nedaća. *Deus ludens. Deus ridens*. Kašićev hrvatski prijevod Svetoga pisma izašao je 350 godina otkako je načinjen. Što bi značilo za hrvatski jezik da je tiskana Biblija kad je prevedena? Možda ne bi trebalo poslije ni »Vukova« ni »Gajeva.« Imali bismo možda odavno standardni hrvatski jezik. Davno prije XIX. stoljeća.

Kard. Ratzinger je neizravno doprinio povijesti hrvatskoga jezikoslovlja. Da mi je uskratio pristup u, tada znanstvenoj javnosti nedostupan arhiv Kongregacije za nauk vjere, obimni i novi izvori o prvom prijevodu Svetoga pisma na hrvatski ostali bi nedostupni. Kad je Kašićeva Biblija izašla u Paderbornu u Njemačkoj pod urednikovanjem prof. Hansa Rothea u nizu *Biblia Slavica*

1999./2000. i s mojim obimnim radom o izvorima o njoj u Arhivu Svetog oficija, dobio ju je kard. Ratzinger za Arhiv. Oduševljenje otmjenim izdanjem izrazio mi je pismom Ratzingerov pomoćnik, nadbiskup Tarcisio Bertone (sada kardinal, državni tajnik pape Benedikta XVI.). Sudjelovao sam u svečanom zaključku niza *Biblia Slavica*, koji obuhvaća 41 svezak, 28. studenoga 2008. godine u sjedištu Akademije Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften und Künste u Düsseldorfu. Akademija se ponosi, što je 1964. godine u profesoru Josephu Ratzingeru s Teološkog fakulteta u Münsteru prepoznala učenjaka dostojna da bude izabran za njezinog člana. On je i sada kao papa Benedikt XVI. član Akademije.

Izrada dokumenta *Kršćanstvo i religije* završena je glasovanjem o dokumentu početkom listopada 1995. godine. Glasovalo se listićima o svakoj točki, potom o svakom poglavlju i najzad o čitavom dokumentu. Dakako da sam čekao kako će proći »moje« poglavlje »Univerzalnost Duha Svetoga«. Dobilo je 29 glasova za i 1 protiv baš kao i cijeli dokument. Predsjednik Međunarodne teološke komisije kard. Ratzinger je za ćaskanja uz kavu rekao da u četvrt stoljeća postojanja Međunarodne teološke komisije niti jedan dokument nije prihvaćen s tolikim brojem glasova. Nakon što je usvojen dokument *Kršćanstvo i religije* nastavilo se izradom dokumenta *Bog – naša radosna vijest*.

U Međunarodnoj teološkoj komisiji sam smjelo i obrazloženo iznosio i zastupao svoja teološka istraživanja i poetska naslućivanja. Ponosan sam, što je u dokument Međunarodne teološke komisije *Kršćanstvo i religije* ugrađeno moje istraživanje (bez spomena imena), da čovjek slika Božja znači da je Bog kao prijatelj čovjeku prisutan. Radostan sam, što je također mnome predloženo uobličenje (formulacija) da je iskonsko stanje čovjeka, na samim početcima čovječanstva, bilo prijateljstvo s Bogom – »iskonsko prijateljstvo – *amicitia originalis*«, koje će biti narušeno »iskonskim grijehom – *peccatum originale*«.

Prigodom rada oko dokumenta Međunarodne teološke komisije (kojoj je predsjedao predsjednik kard. Ratzinger) o Bogu, govorio sam o bezboštvu (ateizmu) i idolopoklonstvu (idololatriji) kao odstupu od Boga ili poricanju Boga, i dadoh neku vrstu određenja (definicije) ateizma i idololatrije: »Relativizacija Apsolutnoga je bezboštvo, a apsolutizacija relativnoga je idololatrija. Apsolutni (Bog) svodi se na nešto relativno: pojam, strah, umišljaj, ili naprosto – ništa; relativno kao novac, bogatstvo, položaj, slava... svodi se na Apsolutno, zauzima mjesto Boga.« Toga se prisjetim kada kasnije čujem papu Benedikta XVI. govoriti o »relativizmu«, diktaturi relativizma.

Dokument *Bog – naša radosna vijest* nije bio do istijeka petogodišnjeg mandata ovog sastava Teološke komisije dovršen. Trag mojeg određivanja

(definiranja) bezboštva (ateizma) kao relativizacije Apsolutnoga je ostao i ušao u prigodnu knjigu kao i prevođenje/određivanje četveroslovlja (tetragrama) Božjeg imena YHWH: »Prisutni, Bliski, Prijatelj«.

Na kraju mojega mandata u Međunarodnoj teološkoj komisiji kardinal Ratzinger mi je zahvalio za doprinos radu Komisije, za doprinos poetske teologije. Ja sam naime postavši članom Međunarodne teološke komisije odlučio nastupati samostojno i zastupati što i kako mislim smjelo, obrazloženo i osvjedočeno. Najradosniji sam, kako rekoh, i najponosniji što je u dokument Međunarodne teološke komisije *Kršćanstvo i religije* ušao moj naziv »iskonsko, istočno prijateljstvo – *amicitia originalis*« koje je obilježavalo početno stanje čovjeka, nakon čega je uslijedio »iskonski, istočni grijeh – *peccatum originale*« čovjekovim prekidom prijateljstva s Bogom. I što je ugrađeno moje istraživanje da je »čovjek slika Božja« (Post 1,26-27) znači da je Bog čovjeku prisutan, i to kao prijatelj.

Slušajući latinske govore kardinala Ratzingera na otvaranju i zatvaranju rada plenarnih zasjedanja Međunarodne teološke komisije, koji su se odlikovali ne samo bogatstvom sadržaja nego i ljepotom jezika i skladom sloga, poslao sam mu zbirku svojih latinskih pjesama *Ultima solitudo personae* – Lice osame (Zagreb, 1997.). Odgovorio mi je pismom, pisanim njemu vlastitim sitnim ali čitkim rukopisom, gdje veli »pravi teolog i pravi pjesnik« tako nekako i izrazuje radost što je pjesnik teolog i što je teolog pjesnik, i to na latinskom.

Na Svijećnicu 2. II. 2005. godine poslao sam kardinalu Ratzingeru svoju studiju »Marko Antun de Dominis teolog pomirenja – Marco Antonio de Dominis Theologian of Reconciliation« (uvod u izdanje de Dominisova djela *De Republica ecclesiastica*; Split M.M.III). Zahvalih još jednom što mi je omogućio istraživanja u Arhivu Kongregacije, kojoj je prefekt, o Bartolu Kašiću i Marku Antunu de Dominisu. Šaljem mu svoj rad o de Dominisu koji predstavlja gotovo pokušaj teološke rehabilitacije M. A. de Dominisa (Rab, 1560. – Rim, 1624.), splitskog nadbiskupa, primasa Dalmacije i Hrvatske. Kazujem u pismu, kako zacijelo ima pune ruke posla, no možda ipak uspije baciti pogled na de Dominisovu nauku o Crkvi. Zaključih s radosnim sjećanjem na rad u Međunarodnoj teološkoj komisiji. I spomenuh da pišem poeziju i poetsku teologiju. To što nisam dobio odgovora duguje se zacijelo zaposlenosti, poglavito teškoj bolesti Ivana Pavla II.

Za dva i po mjeseca s lođe bazilike sv. Petra čuh radosnu vijest da je kardinal Joseph Ratzinger izabran za papu uzevši si ime Banedikta XVI. Uistinu radosna vijest.

Napisao sam mu istoga dana pismo-čestitku troslojnu. Prvi sloj na latinskom, jer je on držao svoje govore u Međunarodnoj teološkoj komisiji latinski, drugi sloj na njemačkom, jer smo uvijek razgovarali on i ja njemački, treći sloj

talijanski, jer je papa biskup Rima. Napisah mu da me podsjeća na bl. Ivana XXIII. A njegove riječi kod podjele blagoslova *Urbi et Orbi* nakon izbora za papu »*semplíce ed umile* – jednostavni i ponizni radnik u vinogradu Božjem« nama su, koji smo bili njegovi suradnici u Međunarodnoj teološkoj komisiji, uvjerljive. Završih *in amicitia Iesu*. Isus je svoje nazvao prijateljima. Petra također. Papa je Petar. Priložio sam Benediktu XVI. kao darak svoju knjigu poetske teologije i teologije prijateljstva *Dar dana šestoga* u prijevodu na španjolski *El último día de la creación o el don del sexto día* (Salamanca, 2004.).

I na dan ustoličenja Benedikt XVI. 24. travnja 2005. godine naslovljava nas sve u govoru Gradu i Rimu (*Urbi et Orbi*) do sad nečuveno: »Prijatelji«. Pred oči mi je došla slika kako je kardinal Ratzinger pomno nešto bilježio dok sam ja na sjednici Međunarodne teološke komisije govorio o teologiji prijateljstva. A kad je u istom govoru ustoličenja rekao da će slušati a ne samo svoje »tjerati«, tako nekako, sjetih ga se, kako za predsjedateljskim stolom u radu Međunarodne teološke komisije, pažljivo sluša.

Poslije mene je član Međunarodne teološke komisije iz Hrvatske prof. dr. Tomislav Ivančić. Kad je – pripovijedao mi je – papa Benedikt XVI. primio članove Međunarodne teološke komisije, upitao je svakoga odakle je. Kad mu je prof. Ivančić kazao da je iz Zagreba, papa Benedikt XVI. je rekao: »Iz Zagreba. Odande je teolog i pjesnik, profesor Golub.«

O 50. godišnjici svećeničkoga ređenja zamolih pismom papu Benedikta XVI. blagoslov za nas zlatomisnike. Stigao je na talijanskom:

Velečasni profesor Ivan Golub
Malinova 24 – HR -10000 Zagreb

Prigodom Vaše 50. godišnjice svećeničkoga ređenja vrhovni svećenik (papa Benedikt XVI.), u duhu sudionik radosne godišnjice, upućuje Vam dobre želje i žive čestitke. Sjediniuje se s vašom hvalom Kristu, velikom i vječnom svećeniku, za brojne darove primljene u životu i u crkvenom služenju. Izražava zahvalu za velikodušni doprinos radu Međunarodne teološke komisije. Zaziva po zagovoru Djevice Marije obilne nebeske milosti i božanske nagrade. Šalje od srca vama i drugovima jubilarcima zamoljeni apostolski blagoslov, koji se proteže na sve koji će se pridružiti vašoj radosti.

Kardinal Tarcisio Bertone
Državni tajnik Njegove Svetosti

(u Vatikanu 29. svibnja 2007.)

U čestitki me je osobito ganulo što mi papa Benedikt XVI., nekoć predsjednik Međunarodne teološke komisije, »izražava zahvalu za velikodušni doprinos radu Međunarodne teološke komisije.« Zapazio sam također da zamoljeni blagoslov podjeljuje nama jubilarcima-zlatomisnicima i proteže ga na sve koji će se pridružiti našoj radosti.

Prigodom otvorenja akademske 2007./2008. godine papa Benedikt XVI. trebao je održati svečano predavanje na rimskom sveučilištu La Sapienza, koje je, uostalom, utemeljio jedan papa, davni njegov predšasnik, no manjina profesora i studenata se usprotivila. U to sam vrijeme bio u Rimu. Rim kao da se je digao na noge. Rimljani znadu što znači papinstvo za Rim, bili vjernici ili ne bili. Doživio sam tih dana razgovore o nemilom slučaju na raznim razinama. O tome su govorili profesori i studenti, obični i neobični ljudi. Taksist mi je govorio ljutit na one koji Papi stavljaju ruku na usta. Prodavačica novina na kiosku na uglu Via Ripetta i Via Tomacelli, nadomak hrvatske crkve sv. Jeronima, kaže mi da je ovo »sramota – *vergogna*.« Među onih dvije stotine tisuća (200.000) studenata i sveučilišnih profesora koji su prekrili Trg sv. Petra da podrže Papu bio sam i ja. Bio sam duboko ganut kad je Petrov nasljednik, rimski biskup, glavar Katoličke crkve rekao: »Ja sam profesor emeritus.« Dirnulo me to što njegove časti i službe nisu izbrisale ni zastrle u njemu profesora. A i ja sam profesor emeritus. On, papa, nastavlja pisati knjige baš kao profesor. Ne traži da ih se prima kao čin crkvenog, papinog učiteljstva. Posve je na tragu svojega davnoga istoimenoga pape Benedikta XIV., koji je – za 18. stoljeće nepojmljivo – pisao teološko-pravno djelo *De sacrificio missae*. Slušajući neke govore ili čitajući dokumente Benedikta XVI., ponegdje rečem u sebi ili naglas: »Herr Professor.«

U Rimu u utorak 30. studenoga 2010. godine svečano je predočena knjiga akademika Andrije Mutnjakovića *Arhitektonika Pape Siksta V.* u izdanju Art Studio Azinović i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Zagreb, 2010.). Dan poslije u srijedu 1. prosinca 2010. godine nakon opće audijencije u dvorani Pavla VI., kojoj su pribivali sudionici predstavljanja Mutnjakovićeve knjige o arhitektonici Siksta V., među njima i ja, predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Milan Moguš i pisac Andrija Mutnjaković predali su na ruke papi Benediktu XVI. knjigu *Arhitektonika Siksta V.* Bio je dirljiv trenutak dalekom Sikstovom nasljedniku na stolici rimskih biskupa papa, koji stoluje u apostolskoj vatikanskoj palači što ju je gradio Siksto V., predati djelo o graditeljskom geniju Siksta V., čiji je roditelj došao s hrvatske obale Jadrana na talijansku obalu i tu sa suprugom Talijankom imao sina Felicea, kasnijeg papu Siksta V.

Papa Benedikt XVI. je tragom drevnog običaja na blagdan Bezgrješnog začeca Marijinog 8. prosinca 2010. godine u 16 sati išao iz Vatikana na rimski trg Piazza di Spagna pokloniti se Marijinom kipu. Prolazio je tik uz crkvu sv. Jeronima i Hrvatski papinski zavod sv. Jeronima. Poglavari i pitomci, i ja nekoć pitomac, čekali smo Papu s hrvatskom zastavom i rasprostrtim transparentom »Santo Padre benvenuto in Croazia 2011.« Papa se, zapazivši zacijelo već s mosta na Tiberu Ponte Cavour, obazreo na natpis kad se približio i pročitao ga pri usporenoj vožnji papamobilom, otvorio usta i raširio oči očito zatečen iznenađenjem. »Ovo je prva dobrodošlica Papinom pastoralnom pohodu u Hrvatsku«, reče mi rektor Zavoda sv. Jeronima msgr. Jure Bogdan.

Ovaj skup ovdje u knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u samo navečerje dolaska pape Benedikta XVI. u Hrvatsku, u Zagreb, posljednja je dobrodošlica Svetom Ocu, koji nam sutra dolazi iz Rima. Znakovito je da u 150. godišnjici osnutka Hrvatske akademije dolazi Papa u Zagreb, u Hrvatsku. Upriličenjem večerašnjeg susreta Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti pozdravlja Benedikta XVI. koji nam dolazi mjesec dana nakon što je proglasio blaženim svojega neposrednog predšasnika Ivana Pavla II., tri puta visokoga gosta u Hrvatskoj.

Sveti Oče dobro došli sutra u Hrvatsku!

Zagreb, 3. lipnja 2011. godine, navečerje pastoralnog pohoda pape Benedikta XVI. Republici Hrvatskoj